

УДК 621.326

Людоговська О.– ст. гр. 311-АН

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

СТРАТЕГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПЕДАГОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Науковий керівник: к.ф.н., доцент Пікалова А.О.

Liudohovska O.

*Communal Enterprise "Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy" Kharkiv
regional council*

THE STRATEGIC POTENTIAL OF PEDAGOGICAL DISCOURSE

Supervisor: c.ph.s., docent Pikalova A.A.

Ключові слова: педагогічний дискурс, стратегії, тактики.

Keywords: pedagogical discourse, strategies, tactics.

Лінгвістичні дослідження, що торкаються проблем дослідження ПД, не мають комплексного характеру й зосереджуються лише на окремих аспектах дослідження цього явища, окрім того, численні питання все ще залишаються поза увагою дослідників, зокрема дослідження стратегій і тактик ПД не отримали достатнього обґрунтування у лінгвістиці, що і зумовлює **актуальність** пропонованого дослідження.

Мета роботи – розкрити стратегічний потенціал педагогічного дискурсу.

Якщо розглядати дискурс (Д) як когнітивно-комунікативний феномен, то постає можливість реконструювати інтенції у відповідності до мовленнєвого вкладу мовця. Якщо інтенції, оформлені вербально, то вони реалізуються за допомогою певних стратегій (Ст) і тактик (Т)Д. У прагмалінгвістичних і когнітологічних дослідженнях, у теорії комунікації та соціальної психології фігурують поняття стратегії та тактики. Інтерес лінгвістів різних напрямів до «стратегічного» усвідомлення дискурсу значною мірою пов'язаний із концептуальною націленістю сучасної науки про мову. Останнім часом науковці проявляють зацікавленість проблемою дослідження Ст та ведуть її активну розробку А.Д. Белова (2004), О.С. Іссер (2000, 2003), А.В. Ланських (2008), О.Ю. Шогорова (2003), J.J. Gumperz (1882), D. Tannen (1993) та інші. Ст визначається як «сукупність певних мовленнєвих дій» [Труфанова І. В. О розграниченні понятій : речевої акт, речевої жанр, речевая стратегия, речевая тактика / І. В. Труфанова // Филологические науки. — 2001. — №3. — С. 58]; вибір мовцем певних комунікативних дій і мовних засобів [Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – С. 192]. Цілеспрямованість Ст виявляється в тому, що вона завжди переслідує чітко позначену мету. Системність Ст задається множинністю взаємопов'язаних дій, спрямованих на досягнення цієї мети.

Комунікативну стратегію розуміють як частину комунікативної поведінки, яка використовується для досягнення певного комунікативного наміру, що визначається макроінтенцією мовця стосовно діалогу в цілому. Мовленнєва діяльність набуває характеристики контрольованого та цілеспрямованого процесу, що спирається на застосування комунікативних стратегій і тактик, що є результатом того, що протягом перебігу процесу комунікації мовець враховує індивідуальні та соціальні особливості адресата, його систему знань та цінностей, комунікативну настанову, також слідкує за реакцією адресату й оцінює його мовлення. Дослідники зазначають, що стратегія – це

спосіб оперування інформацією з метою зміни поведінки об'єкта мовленнєвого впливу [Олешков М.Ю. Моделирование коммуникативного процесса : монография / М.Ю. Олешков. – Нижнетагильская гос. соц.-пед. академия [и др.] : Нижний Тагил, 2006. – С. 318].

Педагогічний дискурс є основою формування світогляду, і тому в ньому закладені всі моральні цінності. Ст ПД визначаються основною метою (соціалізацією особистості) і зводяться до комунікативних інтенцій, які конкретизують основну мету ПД. Учитель у своїй професійній діяльності вирішує різні комунікативні завдання. Він пояснює, інформує, доводить, коментує, запитує, узагальнює, спонукає, інструктує. Всі ці таїнші наміри реалізуються в певних навчально-мовних ситуаціях уроку за допомогою відповідних жанрів педагогічного спілкування.

Ст ПД складаються з комунікативних інтенцій, які конкретизують основну мету навчання – пізнання навчального матеріалу, в якому зафіксовані знання і досвід людства [Баранов С.П. Сущность процесса обучения : [учеб. пособие по спецкурсу] / С.П. Баранов. – М. : Просвещение, 1981. – С.30], соціалізація нового члена суспільства [Карасик В.И. Характеристики педагогического дискурса // Языковая личность : аспекты лингвистики и лингводидактики : [сб. науч. тр.]. – Волгоград : Перемена, 1999. С.5]. Виділяють пояснювальну, оцінну, контролюючу, сприяючу та організуючу комунікативні Ст педагогічного мовлення [Карасик В.И. (1999)]. Пояснювальна Ст – послідовність інтенцій, орієнтованих на інформування людини, повідомлення їй знань і думок про світ. Оцінна Ст ПД виражає суспільну значущість вчителя як виразника норм суспільства і реалізується в його праві давати оцінку як подіям, обставинам і персонажам, про які йдеться при навчанні, так і досягненням учня. Контролююча Ст – це складна інтенція, спрямована на отримання об'єктивної інформації про засвоєння знань, сформованість умінь та навичок, усвідомлення і прийняття системи цінностей. Сприяюча Ст полягає у підтриманні і виправленні учня. Організуюча Ст полягає в сумісних діях учасників спілкування (етикетні ходи ПД; директивні ходи і трафаретні формули, що використовуються при виникненні і вирішенні конфлікту; тренувальні та ігрові висловлювання). Відповідно до функцій педагогічного спілкування, виділяються три основні Ст мовленнєвої поведінки вчителя: імперативна, інформативна та комунікативно-регулююча. Можна виділити також такі типи основних стратегій педагогічного мовлення: Ст подання матеріалу, Ст активізації навчального процесу, Ст регулювання і стимулювання дидактичного комунікативного процесу.

Можна виокремити два основні типи комунікативних Ст ПД: основні (навчальні) та допоміжні (дискурсивні). В основних домінує інформативний блок; вони спрямовані на зміну моделі світу, систему цінностей і поведінку адресата; пов'язані з процесом навчання (когнітивні або стратегії управління пізнавальною діяльністю учнів). До них відносять: Ст подання матеріалу, Ст активізації навчального процесу, Ст регулювання і стимулювання дидактичного комунікативного процесу. Допоміжні (прагматичні, діалогові, риторичні) Ст впливають на різні параметри комунікативної ситуації. Вони відображають переважно психологічний аспект вербальної взаємодії вчителя та учнів на уроці. Їх призначення – регуляція взаємостосунків учителя та учнів у ході інтеракції, індексація різноманітних параметрів комунікативної ситуації.

Висновки. Урок як комунікативна подія складається з етапів спілкування: організації спілкування, пояснення, контролю, переривання мовленнєвого контакту. На кожному етапі є свої локальні цілі, які реалізуються за допомогою певних стратегій і тактик педагогічного спілкування. Таким чином, у педагогічному дискурсі вчитель реалізує загальну схему своєї мовленнєвої поведінки – стратегію, цілеспрямовану заплановану і продуману, спрямовану на досягнення поставленої мети.